

Det liberala medborgarskapets begränsningar

Recenserad avhandling: *After inclusion. Intellectual disability as biopolitics*. (Länk till avhandling: <http://lup.lub.lu.se/search/record/8871999>)

Författare: Niklas Altermark

Förlag: Department of Political Science, Lund University, Lund (269 sidor), 2016

Inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning om hälsa och samhälle har man länge intresserat sig för hur den enskilde över tid har fått *ta hand om sig själv* i högre utsträckning – det gäller både hälsa och välmående. En vanlig slutsats är att staten har tagit ett steg tillbaka i sin vilja att försöka styra människor och istället överlätit ansvaret åt den enskilde. Denna diskussion är viktig för att förstå de förändringar vi idag ser i den nordiska välfärdsmodellen. Den skulle dock vinna på en problematisering utifrån det liberala medborgarskapsbegreppet, som kan sägas vara ett kärnbegrepp i välfärdsmodellen. Genom detta begrepp från upplysningstiden kan vi förstå hur människor betraktas som myndiga medborgare som har rättigheter i den stat där man är medborgare. Men vilka är – i dag och historiskt – inte en del av det liberala medborgarskapet? Och vilka begränsningar har det liberala medborgarskapet för den som har nedsatt funktionsförmåga?

En tankeväckande diskussion om just denna problematik för statsvetaren Niklas Altermark i sin avhandling *After Inclusion*. Han studerar medborgarskapets begränsningar när det kommer till möjligheten för personer

med nedsatt intellektuell funktionsförmåga att bli integrerade i samhället. Här finns en längre historisk bakgrund som tar sin utgångspunkt i den politiska aktivismen under 1960- och 70-talen som började inse att vissa grupper i samhället hade släpat efter när välfärdssamhället byggdes upp och inte fått ta del av de fördelar som den stora massan hade fått. En rad förändringar började så sakteliga ta form. En sådan var avskaffandet av den institutionaliserade vården, som kom att ersättas med ett mer samhällsintegrerat boende. En annan förändring, som initierats allt mer de senare åren i relation till FN:s mänskliga rättigheter, är den om att personer med funktionsnedsättning ska vara delaktiga i samhället på lika villkor och ha samma individuella rättigheter och självbestämmande som övriga medborgare. Utifrån denna bakgrund öppnar Altermark upp fältet genom att fråga sig hur personer med nedsatt intellektuell funktionsförmåga styrs i detta samhälle. Eller för att uttrycka det i hans mer precisa engelska termer: "How are people with intellectual disabilities governed in the era of post-institutionalisation?" (s. 19).

Postinstitutionalisering är det statsvetenskapliga begrepp författaren

använder för att teoretisera och skapa förståelse för hur denna förändring tagit form. Med hjälp av begreppet menar Altermark att avinstitutionaliseringen inte automatiskt har skapat en frigörelse för de individer den var ämnad för, utan att den statliga makten istället har hittat andra former för att styra enskilda individer. Han hämtar här inspiration från ett annat begrepp, nämligen postkolonialismen som synliggör hur kolonialismens förtryckande maktstrukturer fortgår även efter uppgörelsen med dem. På ett liknande sätt fortsätter styrningen att verka i den postinstitutionalisering som vi ser idag. Det är något som skett efter inkluderingen, för att återknytta till avhandlingens titel. Genom att förstå denna förändring av hur samhället styrs kan vi förstå hur makt fungerar i dagens samhälle.

Avhandlingen har tre större delar med rubrikerna ”Patologi”, ”Medborgarskap” och ”Motstånd”. Delarna består av tre kapitel var och är ambitiöst genomförda och väl sammanhållna.

Under rubriken ”Patologi” ges en teoretisk beskrivning av hur nedsatt intellektuell funktionsförmåga kan beskrivas och förstås, inte som ett biologiskt fenomen, utan som en politisk och normativ kategorisering. Härigenom uppkommer en gräns mellan vad som kan betraktas som det ”normala” och det som faller utanför. Medicinen har, med andra ord, makt att diagnostisera, men makten ger också förståelse för hur den statliga styrningen av nedsatt intellektuell funktionsförmåga är beskaffad. Altermark menar att det finns vitt skilda sätt att se på å ena

sidan den medicinska funktionsnedsättningen, å andra sidan handikappolitiken. Resonemanget bygger i hög grad på ett teoretiskt perspektiv där man skiljer på den medicinska respektive den sociala modellen. Detta innebär att funktionsnedsättning antingen beskrivs utifrån biologisk och medicinsk ontologi eller utifrån att den är en nedsättning först i relation till sitt sociala sammanhang och att funktionshindret därmed alltid uppstår i den sociala miljön. Detta är ett välstuderat fenomen, men vad Altermark gör är att integrera denna teori i den statsvetenskapliga begreppsapparaten, vilket är förtjänstfullt eftersom det öppnar upp för andra typer av frågeställningar.

Under ”Medborgarskap” återfinns avhandlingens politisk-filosofiska resonemang där Altermark gör upp med den filosofi som är det liberala medborgarskapets grund, som här rör från bland andra John Locke och David Hume. Också John Rawls klassiska bok *En teori om rättvisa* analyseras noggrant i kapitlet utifrån ett kritiskt funktionshinderperspektiv. Altermarks poäng är att det logiska tänkande som denna filosofi tar sin utgångspunkt i, och som argumenterar för människors delaktighet i det liberala medborgarskapet, snarare utesluter personer med nedsatt intellektuell funktionsförmåga. Människor som inte har detta logiska tänkande blir istället kategoriserade som ”de Andra” i relation till de som klassificeras som ”normala”. Detta är ett resonemang som också blir centralt för att förstå dagens medborgarskap. Samtidigt som medborgarskapet ska gäl-

la alla återfinns denna kategorisering av "de Andra" när samhället till exempel styr sina interventioner mot olika grupper. Det blir, menar Altermark, en instabil struktur där personer med nedsatt intellektuell funktionsförmåga ska inkluderas, men samtidigt blir exkluderade genom att de blir utpekade.

I den sista delen, "Motstånd", konkretiseras den teoretiska och filosofiska diskussionen med ett mer konkret resonemang, som strävar efter att förstå människors faktiska vardag. Här väljer Altermark att först diskutera begreppet vård i relation till den sårbara människans (o)beroende av andra människor. Detta resonemang leder sedan vidare till intervjuer med aktivister från Riksföreningen Grunden, en förening för personer med nedsatt intellektuell funktionsförmåga. I kapitlet kritiserar Altermark tendensen att forskare gör sig till talespersoner för personer med nedsatt intellektuell funktionsförmåga. Det är ett metodologiskt mycket viktigt resonemang också för andra forskare inom fältet funktionshinderforskning.

Representationen av de intellektuellt funktionsnedsatta får ta stor plats i kapitlet, och tillåts också bryta forskarens eget sätt att tänka och skriva. Altermark går också tillbaka till det postkoloniala perspektivet och poängterar att vår representation aldrig kan undgå den *bias* vår positionering som forskare ger oss. I det avslutande kapitlet i denna del behandlas ett etiskt perspektiv som fångar upp de perspektiv på inkludering respektive exkludering som rests i de andra kapitlen.

Altermark påpekar att det uppstår en friktion mellan inkludering och exkludering när det liberala medborgarskapsbegreppet ska ta form. Denna friktion tar sig olika uttryck beroende på den nordiska välfärdsmodellens historiska kontext i dess olika länder, något som jag emellanåt önskar att Altermark tydliggjorde i högre utsträckning. *After inclusion* är dock en avhandling som öppnar upp ett fält och som låter oss studera, förstå och kritiskt undersöka de förändringar som sker runt omkring oss när välfärdssamhället krumbuktat sig in i framtiden.

Kristofer Hansson

Docent

Lunds universitet

kristofer.hansson@kultur.lu.se